

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΟΥ ΙΜΒΡΙΑΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ*♦

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η παρουσίαση της γλωσσικής κατάστασης της γενικής πτώσης στο γλωσσικό ιδίωμα της Ίμβρου και η τάση που υπάρχει για συρρίκνωση και αντικατάσταση αυτής από άλλες ισοδύναμες εκφορές σε ότι αφορά το συντακτικό επίπεδο. Εξετάζουμε τις χρήσεις της γενικής στο Ιμβριακό Ιδίωμα και τις ισοδύναμες δομές που μπορούν να την αντικαθιστούν, καθώς επίσης και τον τρόπο δήλωσης στο ιδίωμα αυτό άλλων χρήσεων της γενικής στην Νεοελληνική Κοινή.

Αυτή η παρουσίαση των τάσεων της γενικής γίνεται σε σχέση με τα μέρη του λόγου από τα οποία αυτή εξαρτάται. Έτσι, εξετάζουμε την γενική που εξαρτάται από ονόματα (πρωτογενή και ρηματικά), επίθετα, ρήματα (με ένα ή δύο αντικείμενα), αντωνυμίες, αριθμητικά, επιφωνήματα καθώς και ορισμένες παγιωποιημένες εκφράσεις της γενικής. Τέλος, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι λόγοι για αυτήν την συρρίκνωση της γενικής στο Ιμβριακό Ιδίωμα είναι τόσο γλωσσολογικοί όσο και κοινωνικοί, μη γλωσσολογικοί.

SUMMARY

The purpose of this essay is to present the linguistic situation of the genitive case in the linguistic idiom of Imvros and its tension of decrease and replacement from other equivalent structures with regard to the syntactic level. We examine the usages of the genitive case in the imvrian idiom and the equivalent structures that can replace it, as well as the way of statement in this idiom other usages' of the genitive in the Modern Greek language.

This presentation of tensions of the genitive is made in proportion to the parts of speech on which it is depended. So, we examine the genitive dependent on nouns (primaries and verbals), adjectives, verbs (with one or two objects), pronouns, numbers, adverbs, exclamations and also some idiomatic expressions in genitive.

* Θα ήθελα και από αυτήν την θέση να ευχαριστήσω τις καθηγήτριες Γλωσσολογίας του Παν/μίου Αθηνών κ.κ. Δ. Χειλά-Μαρκοπούλου και Αμ. Μόζερ στα πλαίσια του σεμιναρίου των οποίων, με τίτλο «Γλωσσική Μεταβολή», εκπονήθηκε, σε αρχικό επίπεδο, η παρούσα μελέτη.

• Η παρούσα μελέτη εκφωνήθηκε ως ανακοίνωση στα πλαίσια της 2^{ης} Συνάντησης Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών του Τμήματος Φιλολογίας που πραγματοποιήθηκε στις 14-16 Μαρτίου 2003 στο Αμφιθέατρο «Ιωάννης Δρακόπουλος» του Παν/μίου Αθηνών, από τα πρακτικά της οποίας και αναδημοσιεύεται (Τζαβάρας Ξ. 2005: «Γλωσσικές τάσεις της γενικής στο συντακτικό επίπεδο του ιμβριακού ιδιώματος», *Πρακτικά της 2^{ης} Συνάντησης Εργασίας Μεταπτυχιακών Φοιτητών Τμήματος Φιλολογίας του Παν/μίου Αθηνών*, Αθήνα 2005: 126-137). Το παρόν κείμενο διαφοροποιείται μόνον ως προς αφενός την προσθήκη ορισμένων συμβόλων για την πληρέστερη κατάδειξη της προφοράς των λέξεων του Ιμβριακού Ιδιώματος και αφετέρου ορισμένα επουσιώδη υφολογικά – εκφραστικά ζητήματα.

Finally, we claim that the reasons for this decrease of the genitive in invrian idiom are both linguistics and socials, non – linguistics.

ΣΥΜΒΟΛΑ ΔΗΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΑΣ

Πιο κάτω παραθέτουμε τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία για την κατά το δυνατόν ακριβέστερη απεικόνιση της προφοράς του Ιμβριακού Ιδιώματος. Αυτά, μαζί με παραδείγματα τόσο από την Νεοελληνική Κοινή όσο και από άλλες γλώσσες για την πληρέστερη κατανόησή τους, είναι τα εξής¹:

ξ̃: γαλλ. **jardin, gymnastique**

λ̃: **ελιά, ήλιος**

ν̃: **εννιά, νιώθω**

σ̃, ζ̃: γαλλ. **ch (acheter)** ή γερμ. **sch (schon)** ή τουρκ. **ş (şarka)**

χ̃: **χέρι, χύνω**

τ̃σ̃, τ̃ζ̃: τουρκ. **çift (τ + σ̃)**

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Γλωσσική Μεταβολή²

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η κατάδειξη των *γλωσσικών τάσεων* που παρατηρούνται στην γενική πτώση του γλωσσικού ιδιώματος της Ίμβρου³ σε επίπεδο συντακτικό σε σχέση με την Νεοελληνική Κοινή (στο εξής: ΝΕ.Κ.), η εξέταση δηλ. της *γλωσσικής μεταβολής* που λαμβάνει χώρα στο Ιμβριακό Ιδίωμα (στο εξής: Ι.Ι.) σε ό,τι αφορά την *γενική εν χρήσει*.

Περί της δυναμικής έννοιας της γλώσσας και της ενδιάθετης τάσης που έχει για μεταβολή έχουν ειπωθεί πάρα πολλά⁴. Πρώτος, ο θεμελιωτής της Νεότερης Γλωσσολογίας *Ferdinand de Saussure*⁵ αφού χώρισε την γλώσσα σε λόγο και ομιλία⁶, τόνισε τον ετερογενή, αυθόρμητο και προσωπικό χαρακτήρα της δεύτερης⁷, εν συνεχεία ο *Chomsky* μολονότι κατακρίνει την επιστημονική σπουδή της ομιλίας και μάλιστα της γλωσσικής μεταβολής, αποδέχεται την ύπαρξή της από την στιγμή που κάνει διάκριση μεταξύ *γλωσσικής ικανότητας* (linguistic competence) και *γλωσσικής πραγμάτωσης* (linguistic performance)⁸.

¹ Σχετικά με τον τρόπο απόδοσης της προφοράς πβλ. Χαραλαμπίκης 1972: 27-30.

² Γενικά σχετικά με την έννοια της γλωσσικής μεταβολής από το πλήθος της βιβλιογραφίας πβλ. κυρίως το εισαγωγικό βιβλίο της Aitchison 1991.

³ Σχετικά με την ιστορία, γεωγραφία, κ.λπ της Ίμβρου πβλ. κυρίως Παπαγεωργίου 1994 και Μουστοξύδης – Βαρθολομαίος 1845.

⁴ Σχετικά με αυτήν την ενδιάθετη τάση της γλώσσας για μεταβολή πβλ. Φραγκουδάκη 1993: 30-4, 53-62.

⁵ Σχετικά με την θεμελίωση της Νεότερης Γλωσσολογίας από τον Ferdinand de Saussure πβλ. κυρίως Μπαμπινιώτης 1980: 18-21.

⁶ Σχετικά με την διάκριση της γλώσσας σε λόγο και ομιλία πβλ. Μπαμπινιώτης 1980: 54-96.

⁷ Πβλ. Saussure 1978: 38.

⁸ Πβλ. Chomsky 1965: 4. Για την απόδοση των όρων στην Ελληνική βλ. Θεοφανοπούλου – Κοντού 1989: 38.

Το ότι η γλώσσα αλλάζει και μάλιστα και σε συγχρονικό επίπεδο θα υποστηρίξει αργότερα ο *Jakobson*⁹ ενώ ο *Martinet* θα ερμηνεύσει αυτές τις μεταβολές ως οφειλόμενες στην εγγενή προσπάθεια του ομιλητή για επικοινωνία και οικονομία¹⁰. Τέλος σημαντική ώθηση στην σημασία και την επιστημονική μελέτη της γλωσσικής μεταβολής θα δώσει ο *Labov*, ο οποίος θα υποστηρίξει την ανάγκη εξέτασης της γλώσσας μέσα στα κοινωνικά συμφραζόμενα¹¹ και θα αποδείξει την ετερογένεια που υφίσταται σε αυτήν¹².

1.2. Τάσεις της Γενικής στην ΝΕ.Κ.

Η γλωσσική μεταβολή είναι ένα γενικό φαινόμενο που αφορά όλα τα στοιχεία της γλώσσας και απαντά σε όλα τα επίπεδα αυτής: *φωνητικό – φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό, σημασιολογικό*. Είναι λοιπόν φυσικό και αναμενόμενο μέσα σε αυτό το πλαίσιο αλλαγής και διαφοροποίησης να μεταβάλλεται και το σύστημα των πτώσεων μιας γλώσσας σε επίπεδο τόσο μορφολογικό (κλιτικό παράδειγμα) όσο και συντακτικό (χρήση – λειτουργία μέσα στον λόγο) και πιο συγκεκριμένα η γενική.

Ειδικότερα, στην ΝΕ.Κ., η γενική εμφανίζει σημαντικές αλλαγές σε σχέση με την Αρχαία Ελληνική (Α.Ε.) και στα δύο επίπεδα, καθώς υπάρχει *τάση περιορισμού* αυτής και *προοδευτικής εξαφάνισης* με αντικατάσταση από άλλες δομές (αιτιατική πτώση, εμπρόθετες εκφορές, σύνθετες αποδόσεις, κ.τ.ό)¹³.

Έτσι, στο συντακτικό επίπεδο, παρά τον εμπλουτισμό της γενικής λόγω της χρησιμοποίησής της αντί της παλιάς δοτικής και αφαιρετικής, υπάρχει έντονη η τάση συρρίκνωσης και αντικατάστασής της κυρίως από εμπρόθετους προσδιορισμούς, καθώς μόνον η γενική κτητική δεν μπορεί να αντικατασταθεί¹⁴. Οι υπόλοιπες χρήσεις της γενικής είτε πλήρως (μετά από προθέσεις)¹⁵, είτε μερικώς μετά από ονόματα, ρήματα, επίθετα, αντωνυμίες, επιρρήματα, αριθμητικά, επιφωνήματα αντικαθίστανται από ισοδύναμες εκφράσεις¹⁶.

2. ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

2.1. Τάσεις της Γενικής στο Ι.Ι.

Η παρατηρούμενη αυτή τάση μεταβολής και συρρίκνωσης της γενικής στην ΝΕ.Κ. απαντά και μάλιστα σε εντονότερο βαθμό και στο Ι.Ι., όπου οι *τόποι εμφάνισης* της γενικής τείνουν να περιοριστούν ακόμη περισσότερο. Το ιδίωμα αυτό ανήκει στα *νεοελληνικά ιδιώματα*¹⁷ και πιο συγκεκριμένα στα *βόρεια*¹⁸, βάσει της διαφορετικής

⁹ Πβλ. Jakobson 1971: 18.

¹⁰ Πβλ. Martinet 1955: 34.

¹¹ Πβλ. Labov 1976: 259.

¹² Πβλ. Labov 1981: 4.

¹³ Σχετικά με ισοδύναμες εκφράσεις της γενικής πβλ. Σετάτος 1983-4: 73.

¹⁴ Πβλ. Tsamadou 1984: 77-8, 83-106.

¹⁵ Πβλ. Mackridge 2000: 319-20 και Κλαίρης – Μπαμπινιώτης 2001: 195-7.

¹⁶ Πβλ. Mackridge 2000: 118-34.

¹⁷ Σχετικά με τις νεοελληνικές διαλέκτους πβλ. κυρίως Κοντοσόπουλος 2001, Τζιτζιλής 2000: 15-22 και Browning 1995: 157-79.

¹⁸ Σχετικά με τα βόρεια ιδιώματα της ΝΕ πβλ. κυρίως: Παπαδόπουλος 1926., Φάβης 1951: 3-18., Ανδριώτης 1933: 252-61, Ανδριώτης 1943-4: 131-85 καθώς και Κοντοσόπουλος 2001: 92-108.

εξέλιξης και πορείας των ατόνων φωνηέντων: /e/ (ε, αι), /i/ (ι, η, υ, οι, ει), /o/ (ο, ω) και /u/ (ου).

Προκειμένου να φανεί ξεκάθαρα αυτή η τάση περιορισμού της γενικής στο συντακτικό επίπεδο του Ι.Ι. και αντικατάστασής της από ισοδύναμες εκφράσεις, θα εξετάσουμε παρακάτω τις περιπτώσεις όπου απαντά η γενική σε αυτό, τις ισοδύναμες εκφορές με τις οποίες μπορεί να αντικαθίσταται, καθώς επίσης και τον τρόπο με τον οποίο δηλώνονται στο εν λόγω ιδίωμα οι υπόλοιπες χρήσεις της γενικής στην ΝΕ.Κ..

2.2. Χρήσεις της Γενικής στο Ι.Ι.

Οι περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται η γενική στο Ι.Ι. συναντώνται εξολοκλήρου και στην ΝΕ.Κ.. Δεν υπάρχει επομένως εκφορά γενικής του Ι.Ι. που να μην απαντά στην ΝΕ.Κ. Αντιθέτως, όπως θα δούμε, υπάρχουν ορισμένες εκφορές της πτώσης αυτής στην ΝΕ.Κ., οι οποίες είτε δεν απαντούν είτε τείνουν να αντικατασταθούν προοδευτικά στο Ι.Ι., καθώς είναι περιορισμένης χρήσεως.

2.2.1. Η Γενική εξαρτημένη από Ουσιαστικά¹⁹

Η Tsamadou προτείνει την διάκριση των ουσιαστικών, και ως εκ τούτου και των χρήσεων της γενικής, σε πρωτογενή (primitifs) και μεταρρηματικά (déverbaux)²⁰. Ακολουθώντας την ίδια διάκριση και για το Ι.Ι. μπορούμε να διαπιστώσουμε τα εξής είδη γενικής:

2.2.1.1. Η Γενική εξαρτημένη από Ουσιαστικά Πρωτογενή

2.2.1.1.1. Γενική Κτητική²¹

- (1) τ'ζ Μαρίγιας του σπίτ¹.
- (2) τ' Γιάνν' του λιουστάσ'.
- (3) τ'ζ αχλαδιάς του βιλόν'.
- (4) τ' σπιτιού του ντουβάρ¹.

2.2.1.1.1.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Στις περιπτώσεις της γενικής που αναφέρεται σε κάτι άψυχο (3,4), αυτή μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετη έκφραση (: από + αιτιατική) καθώς και – όχι πάντα – από σύνθετη λέξη, ενώ η γενική που αναφέρεται σε κάτι έμψυχο (1,2), δύναται να αντικατασταθεί από δευτερεύουσα πρόταση (: που + έχω):

- (1') του σπίτ¹ απ' όχ' η Μαρίγια.
- *(1'') του σπίτ¹ αφού ντ' Μαρίγια.
- (2') του λιουστάσ' 'π' όχ' ι Γιάνν'ς.
- *(2'') του λιουστάσ' απ' ντου Γιάνν'.
- (3') του βιλόν' αφού ντ'ν αχλαδιά.

¹⁹ Πβλ. Mackridge 2000: 123-3.

²⁰ Πβλ. Tsamadou 1984: 53-61.

²¹ Πβλ. Mackridge 2000: 123-4, Tsamadou 1984: 77-8, 83-106.

Κλ. Φιλολόγος – Γλωσσολόγος

Master Γλωσσολογίας – Υπ. Διδ. Γλωσσολογίας

*(3'') του βιλόν' π' όχ' ηῖ αχλαδιά.

(3''') τ' αχλαδουβέλουνου.

(4') του ντουβάρ' απ' του σπιτί'.

*(4'') του ντουβάρ' απ' όχ' του σπιτί'.

2.2.1.1.2. Γενική Καταγωγή²²

(5) τ'ζ Μαργίτσας η θυατέρα.

(6) τ'ζ Ασπρούλας τα π'λούδια.

2.2.1.1.2.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Η γενική της καταγωγής μπορεί να αντικατασταθεί μερικές φορές από εμπρόθετη εκφορά (: από + αιτιατική) ή από δευτερεύουσα πρόταση (: που + ρήμα):

*(5') η θυατέρα αφού ντ' Μαργίτσα.

(5'') η θυατέρα πό 'κανι / 'χ' η Μαργίτσα.

(6') τα π'λούδια αφού ντ'ν Ασπρούλα..

(6'') τα π'λούδια πό 'κανι ηῖ Ασπρούλα.

2.2.1.2. Η Γενική εξαρτημένη από Ουσιαστικά Μεταρρηματικά²³2.2.1.2.1. Γενική Υποκειμενική²⁴

(7) ακούγου του κλάμα τ' πιδιού.

(8) ακούγου τα κακαρίσματα τ'ζ όρ'θας.

2.2.1.2.1.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Η γενική υποκειμενική μπορεί να αντικατασταθεί από υποτακτική εκφορά, δηλ. από δευτερεύουσα αναφορική πρόταση (: που + ρήμα < μεταρρηματικό ουσιαστικό) ή από παρατακτική, δηλ. από άλλη κύρια (: και + ρήμα < μεταρρηματικό ουσιαστικό):

(7') ακούγου του πιδί απ' κλαίῖ'.

(7'') ακούγου του πιδί κι κλαίῖ'.

(8') ακούγου ντ'ν όρ'θα απ' κακαρίζ'.

(8'') ακούγου ντ'ν όρ'θα κι κακαρίζ'.

2.2.1.2.2. Γενική Αντικειμενική²⁵(9) ι²⁶ Παντιλής αρχίῖ'σι του σουβάντ'σμα τ' σπιτιού.²² Πβλ. Tsamadou 1984: 78-9.²³ Πβλ. Tsamadou 1984: 107-24.²⁴ Πβλ. Mackridge 2000: 124.²⁵ Πβλ. Mackridge 2000: 125-6.²⁶ Σχετικά με το αρσενικό άρθρο στα βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα πβλ. Φόρης 1956, Θαβώρης 1958/9: 189-202

2.2.1.2.2.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Η γενική αντικειμενική μπορεί να αντικατασταθεί από *υποτακτική* (: να + ρήμα < μεταρρηματικό ουσιαστικό) ή από παρατακτική εκφορά, δηλ. από *άλλη κύρια πρόταση* (: και + ρήμα < μεταρρηματικό ουσιαστικό):

(8') *ι Παντιλής αρχίῃσι να σουβαντίῃ του ὄπιτ'.*

(8'') *ι Παντιλής αρχίῃσι κι σουβαντίῃ του ὄπιτ'.*

2.2.1.3. Εμφάνιση Αλλεπάλληλων Γενικών²⁷

Στο Ι.Ι., αντίθετα από την ΝΕ.Κ., *σπάνια* απαντούν δύο ή περισσότερες γενικές συσσωρευμένες και εξαρτημένες η μία από την άλλη, παρά μόνο στην περίπτωση της γενικής κτητικής και της γενικής της καταγωγής.

(10) *κύλ'σι του ντουβάρ' τ' ὄπιτιού τι Ν'κόλα.*

(11) *σπάσαν' τα τζάμια τ' ὄπιτιού τ' Μήτρου τ'ζ Κιντιλέρινας.*

2.2.1.3.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Η πρώτη από τις δύο γενικές κτητικές μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετη εκφορά (: από + Αιτιατική):

(10') *κύλ'σι του ντουβάρ' απ' του ὄπιτ' τι Ν'κόλα.*

(11') *σπάσαν τα τζάμια απ' του ὄπιτ' τ' Μήτρου τ'ζ Κιντιλέρινας.*

2.2.2. Η Γενική εξαρτημένη από Επίθετα²⁸

Στο Ι.Ι. είναι πολύ σπάνια η χρήση αυτή της γενικής με επίθετα και εμφανίζεται μόνο με την μορφή *εγκλιτικού αντωνυμικού τύπου* και με ορισμένα επίθετα:

(12) *ι Κουσαντής είνι ὄ'νουμήλ'κου' τ'ζ.*

2.2.2.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Α. Η γενική από επίθετα πορεί να αντικατασταθεί από *εμπρόθετο προσδιορισμό* (: με + αιτιατική). Η αντικατάσταση αυτή είναι υποχρεωτική εξάλλου, προκειμένου να αντικατασταθεί το εγκλιτικό από το όνομα (ή την αντωνυμία) στο οποίο αναφέρεται:

(12') *ι Κουσαντής είνι ὄ'νουμήλ'κους μι τι σένα.*

(12'') *ι Κουσαντής είνι ὄ'νουμήλ'κους μι ντ' Λέν'.*

²⁷ Πβλ. Tsamadou 1984: 83-92, Σεάτος 1983-4: 72.

²⁸ Πβλ. Mackridge 2000: 129-30.

Β. Εξάλλου, σε ό,τι αφορά στην *απόδοση του β' όρου σύγκρισης*, στο Ι.Ι. δεν γίνεται σε καμία περίπτωση χρήση γενικής, καθώς ο β' όρος σύγκρισης αποδίδεται με *εμπρόθετο προσδιορισμό* (: από + αιτιατική):

(13) *ι Θάνους είνι πιο μ'κρός απ' ντου Γκώστα.*

*(13') *ι Θάνους είνι πιο μ'κρός τ' Κώστα.*

2.2.3. Η Γενική εξαρτημένη από Ρήματα²⁹

Αναλόγως του αν το ρήμα με το οποίο συντάσσεται η γενική είναι δισθενές (μονόπτωτο) ή τρισθενές³⁰ (δίπτωτο) διακρίνουμε τις εξής περιπτώσεις:

2.2.3.1. Η Γενική εξαρτημένη από Ρήματα Δισθενή

Με την σειρά τους διακρίνονται σε ρήματα που λόγω της σημασίας τους παραδοσιακά συντάσσονταν με δοτική ή αφαιρετική, οι οποίες στην ΝΕ.Κ. αντικαταστάθηκαν από την γενική. Ο Τζάρτζανος ονομάζει αυτού του είδους την γενική ως: γενική – δοτική και γενική – αφαιρετική αντίστοιχα.

2.2.3.1.1. Γενική – Δοτική³¹

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής – δοτικής έχει αντικατασταθεί από *αιτιατική – δοτική* ή από *εμπρόθετη εκφορά* (: σε + αιτιατική):

(14) *του πιδί μοιάζ' ντ' μάννα τ'.*

(14') *του πιδί μοιάζ' ζ' μάννα τ'.*

*(14'') *του πιδί μοιάζ' τ' ζ' μάννας τ'.*

2.2.3.1.2. Γενική - Αφαιρετική³²

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής – αφαιρετικής έχει αντικατασταθεί από *αιτιατική – αφαιρετική* ή από *εμπρόθετη εκφορά* (: από + αιτιατική):

(15) *μι κρύφ'κι κι δε μπουρώ να του βρω.*

(15') *κρύφ'κι απ' τι μένα κι δε μπουρώ να του βρω.*

*(15'') *μ' κρύφ'κι κι δε μπουρώ να του βρω.*

2.2.3.2. Η Γενική εξαρτημένη από Ρήματα Τρισθενή³³

Κατά τον ίδιο τρόπο και με το ίδιο σκεπτικό διακρίνουμε στην ΝΕ.Κ. την γενική – δοτική, την γενική – αφαιρετική και την καθαρή γενική.

²⁹ Πβλ. Tsamadou 1984: 64-72, Κλαίρης – Μπαμπινιώτης 1998: 47-8, Mackridge 2000: 120-3.

³⁰ Σχετικά με την έννοια του σθένους στην δομολειτουργική – επικοινωνιακή γραμματική πβλ. Κλαίρης – Μπαμπινιώτης 1999: 204.

³¹ Πβλ. Tsamadou 1984: 65.

³² Πβλ. Tsamadou 1984: 65.

³³ Πβλ. Tsamadou 1984: 66-72.

2.2.3.2.1. Γενική - Δοτική³⁴

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής – δοτικής έχει αντικατασταθεί από *αιτιατική – δοτική* ή από *εμπρόθετη εκφορά* (: σε + αιτιατική):

- (16) 'δώκι του διφτέρ' ντου Γιάνν'.
(16') 'δώκι του διφτέρ' ζντου Γιάνν'.
*(16'') 'δώκι του διφτέρ' τ' Γιάνν'.

2.2.3.2.1.1. Παρατήρηση – Σημείωση

Με τον τρόπο αυτόν αίρεται η *αμφισημία* που υπάρχει στην ΝΕ.Κ. με την χρήση γενικής, καθώς δεν γίνεται διάκριση μεταξύ γενικής – δοτικής και γενικής κτητικής.³⁵

2.2.3.2.2. Γενική - Αφαιρετική³⁶

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής – αφαιρετικής έχει αντικατασταθεί από *αιτιατική – αφαιρετική* ή από *εμπρόθετη εκφορά* (: από + αιτιατική):

- (17) γέριπι ντου Ñ'κόλα τ'ζ παράδισ.
(17') γέριπι απ' ντου Ñ'κόλα τ'ζ παράδισ.
*(17'') γέριπι τι Ñ'κόλα τα λιφτά.

2.2.3.2.3. Καθαρή Γενική³⁷

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της καθαρής γενικής έχει αντικατασταθεί από *καθαρή αιτιατική του εγκλιτικού τύπου της αντωνυμίας*:

- (18) ντη ντράβηξι τ' αυτί.
*(18') τ'ζ τράβηξι τ' αυτί.

2.2.4. Η Γενική εξαρτημένη από Αντωνυμίες³⁸

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής με αντωνυμίες εμφανίζεται μόνο με την μορφή *εγκλιτικού αντωνυμικού τύπου*:

- (19) κά'τι κι παίξ', μονναχός τ'.
(20) ούλ' μας φταίμι για 'κειό απ' γίν'κι.
(21) τούτους ι πινουφόρους είνι θ'κός σ' γή θ'κός τ';

³⁴ Πβλ. Tsamadou 1984: 66-71., Σετάτος 1983-4: 73.

³⁵ Πβλ. Kazazis 1967: 75.

³⁶ Πβλ. Tsamadou 1984: 71.

³⁷ Πβλ. Tsamadou 1984: 71-2.

³⁸ Πβλ. Tsamadou 1984: 61-2.

2.2.5. Η Γενική εξαρτημένη από Αριθμητικά³⁹

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής με αριθμητικά εμφανίζεται μόνο με την μορφή *εγκλιτικού αντωνυμικού τύπου*:

(22) *πάμι στου χουράφ' οι δυο μας!*

2.2.6. Η Γενική εξαρτημένη από Επιρρήματα⁴⁰

Στο Ι.Ι. η χρήση αυτή της γενικής εμφανίζεται μόνο με ορισμένα τοπικά επιρρήματα και με την μορφή *εγκλιτικού αντωνυμικού τύπου*:

(23) *τι 'ν' ικειό απ' κρέμιτι απ' πίσου σ';*

2.2.6.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Η γενική από επιρρήματα μπορεί να αντικατασταθεί από *εμπρόθετο προσδιορισμό* (: από + αιτιατική). Η αντικατάσταση αυτή είναι υποχρεωτική εξάλλου, προκειμένου να αντικατασταθεί το εγκλιτικό από το όνομα (ή την αντωνυμία) στο οποίο αναφέρεται:

(23') *τ' 'ν' ικειό απ' κρέμιτι απ' πίσου απ' τι σένα;*

(23'') *τ' 'ν' ικειό απ' κρέμιτι απ' πίσου αφού ντ' Γιάννα;*

2.2.7. Η Γενική εξαρτημένη από Επιφωνήματα⁴¹

Στο Ι.Ι. πολύ συχνή είναι η χρήση αυτή της γενικής με επιφωνήματα καθώς και εκφράσεις χαιρετισμού, ευχής, κ.τ.ό.:

(24) *μπράβου τ'ζ!*

(25) *πιραστικά σ'!*

(26) *ντρουπή τ'!*

2.2.7.1. Παρατηρήσεις – Αντικαταστάσεις

Α. Η γενική από επιφωνήματα μπορεί να αντικατασταθεί από *αιτιατική* ή από *εμπρόθετο προσδιορισμό* (: σε + αιτιατική). Η αντικατάσταση αυτή είναι υποχρεωτική εξάλλου, προκειμένου να αντικατασταθεί το εγκλιτικό από το όνομα (ή την αντωνυμία) στο οποίο αναφέρεται:

(24') *μπράβου ντ' Λέϊν'!*

(24'') *μπράβου ζ' Λέϊν'!*

*(24''') *μπράβου τ'ζ Λέϊν'ς!*

³⁹ Πβλ. Mackridge 2000: 129.

⁴⁰ Πβλ. Tsamadou 1984: 72-4., Mackridge 2000: 131., Σετάτος 1983-4: 74.

⁴¹ Πβλ. Tsamadou 1984: 74., Mackridge 2000: 132.

Β. Τέλος, στο Ι.Ι. υπάρχουν ορισμένα επιφωνήματα που δεν δέχονται δίπλα τους γενική, αλλά συντάσσονται με εμπρόθετο προσδιορισμό:

(27) *αλί σι μένα!*

*(27') *αλί μ'!*

2.2.8. Η Γενική σε παγιωποιημένες εκφράσεις⁴²

Α. Στο Ι.Ι. εξάλλου, απαντά και ένας σημαντικός αριθμός γενικών σε παγιωποιημένες εκφράσεις σε θέση κατηγορουμένου ή επιρρηματικού προσδιορισμού:

(28) *δε γκάῃ' τίπουτα τ'ζ̄ προκουπής!*

(29) *θα γίῃ' τῶι τριλής!*

(30) *έχ' πέσ' τ' θανατά!*

(31) *τούτου απ' φουρείς δεν είνι τ'ζ̄ μόδας!*

(32) *έφαγι τ' σκασμού!*

(33) *ούλου τ' κιφαλιού τ' κάῃ'!*

(34) *θα ξανάρτου τι χρόν'!*

Β. Τέλος, για δήλωση ημερών γιορτής Αγίων χρησιμοποιείται η γενική του ονόματος του Αγίου, ως γενική του χρόνου:

(35) *τ' Αγιού- 'Θανασιού.*

(36) *τ' Αγιού- 'Λιά.*

2.3. Παρατηρήσεις – Συμπεράσματα επί του Συντακτικού Επιπέδου

1. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι το Ι.Ι. σε επίπεδο συντακτικό εμφανίζει *τάση μείωσης* της χρήσης της γενικής σε σχέση με την ΝΕ.Κ..

2. Η γενική έχει την *τάση να αντικαθίσταται*, περισσότερο ή λιγότερο, από εμπρόθετο προσδιορισμό που εκφέρεται σε αιτιατική, καθώς και με αιτιατική πτώση. Στην περίπτωση αυτή οι ισοδύναμες χρήσεις *συνυπάρχουν*, ενώ λίγες είναι οι περιπτώσεις όπου δεν μπορεί να αντικατασταθεί (πβλ. την γενική κτητική και μάλιστα εμπύχου, καθώς και την γενική από αντωνυμίες και αριθμητικά που όμως εμφανίζεται ως εγκλιτικός τύπος).

3. Σε ορισμένες περιπτώσεις, χρήσεις της γενικής που απαντούν στην ΝΕ.Κ. έχουν *αντικατασταθεί πλήρως* στο Ι.Ι. (πβλ. την γενική της ΝΕ.Κ. που εξαρτάται από ρήματα και τρέπεται σε αιτιατική στο Ι.Ι., καθώς και την απόδοση του β' όρου σύγκρισης αποκλειστικά με εμπρόθετο συμπλήρωμα).

4. Η τάση συρρίκνωσης της γενικής που απαντά στο συντακτικό επίπεδο του Ι.Ι. είναι ακόμα μεγαλύτερη αν λάβουμε υπόψη ότι η πτώση αυτή εμφανίζει σημαντική συρρίκνωση και στο μορφολογικό επίπεδο, με αποτέλεσμα συντακτικές

⁴² Πβλ. Mackridge 2000: 132., Κλαίρης – Μπαμπινιώτης 1998: 48-9., Καβουκόπουλος 1990: 270-1. Εξάλλου, η παρουσία σημαντικού αριθμού παγιωποιημένων εκφράσεων σε γενική στο Ι.Ι. δεν φαίνεται να επηρεάζει την γενικότερη τάση συρρίκνωσης που παρατηρείται καθώς πρόκειται για γλωσσικά απολιθώματα, τα οποία δεν επηρεάζουν το γενικότερο σύστημα της γλώσσας, αντίστοιχα με τις παγιωποιημένες εκφράσεις της ΝΕ.Κ. σε δοτική.

δομές που είδαμε ότι απαντούν στο Ι.Ι. με γενική, να αντικαθίστανται υποχρεωτικά από ισοδύναμες εκφράσεις στις περιπτώσεις ονομάτων τα οποία δεν σχηματίζουν γενική σε μορφολογικό επίπεδο (: (37) *έκουψι του τζ'μπί απ' του κλήμα*).

3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως είχε αναφερθεί και στην Εισαγωγή της παρούσας μελέτης η παρουσία της γενικής στην ΝΕ.Κ. σε επίπεδο συντακτικό έχει μειωθεί σημαντικά σε σύγκριση με παλαιότερα και εμφανίζει την τάση περαιτέρω συρρίκνωσης. Εν συνεχεία διαπιστώσαμε ότι η τάση αυτή συρρίκνωσης της γενικής εμφανίζεται και στο Ι.Ι. και μάλιστα σε πολύ σημαντικότερο βαθμό καθώς η παρουσία και η χρήση της είναι πιο περιορισμένη σε σχέση πλέον με την ήδη περιορισμένη παρουσία και χρήση στην ΝΕ.Κ..

Πολλές υποθέσεις μπορούν να γίνουν για την *εξήγηση* αυτού του φαινομένου. Φαίνεται πάντως ότι οι κυριότεροι λόγοι που ωθούν τους Ιμβρίους στην μη χρήση της γενικής είναι τόσο *ενδο – γλωσσικής* (τάση οικονομίας, μη περίπλοκες γλωσσικές δομές) όσο και *εξω – γλωσσικής* υφής (προφορικός λόγος⁴³, απουσία μεγάλης επίδρασης της καθαρεύουσας και μη υψηλό μορφωτικό επίπεδο⁴⁴).

⁴³ Περί του ρόλου του γραπτού και του προφορικού λόγου στην χρήση της γενικής πβλ. Καβουκόπουλος 1990: 280.

⁴⁴ Περί των εξω – γλωσσικών παραγόντων που ερμηνεύουν τις γλωσσικές τάσεις της γενικής στην ΝΕ.Κ. και κυρίως περί του ρόλου του μορφωτικού επιπέδου και επαγγέλματος πβλ. Tsamadou 1984: 221-235.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΙΜΒΡΙΑΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

αχλαδιά	= άγρια αχλαδιά
διφτέρ ¹	= τετράδιο
όρ'θα	= κότα
παράς	= λεφτά / χρήματα
π'λούδ ¹	= κοτοπουλάκι
τζ'μπί	= τσαμπί

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

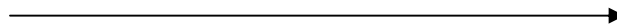
1. Γ Ε Ν Ι Κ Η Τ Α Σ Η

ΔΗΛΩΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ → ΑΠΟΥΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ

A.E.

NE.K.

I.I.

2. Σ Υ Ν Τ Α Κ Τ Ι Κ Ο Ε Π Ι Π Ε Δ Ο

ΔΗΛΩΣΗ ΓΕΝΙΚΗΣ

→

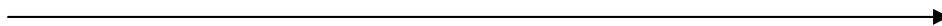
ΑΠΟΥΣΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ

ΚΤΗΤΙΚΗ/ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

ΕΠΙΘΕΤΑ
ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

ΡΗΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aitchison, J. 1991: *Language Change: Progress or Decay?*, London: Fontana.
- Ανδριώτης, Ν. 1933: «Περί της αρχής των Βορείων γλωσσικών ιδιωμάτων της νέας Ελληνικής», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, 10, 340-52.
- Ανδριώτης, Ν. 1943-4: «Τα όρια των βορείων, ημιβορείων και νοτίων Ελληνικών ιδιωμάτων της Θράκης», *Αρχαίον Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού*, 10, 131-85.
- Browning, R. 1995: *Η Ελληνική Γλώσσα Μεσαιωνική και Νέα*, (μτφ. Κονομή Μ.Ν.), Αθήνα: Παπαδήμας.
- Chomsky, N. 1965: *Aspects of the theory of syntax*, Cambridge, Mass.: M.I.T..
- Crystal, D. 1998: *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, London: Blackwell.
- Δημητρίου, Σ. 1983: *Λεξικό Όρων Γλωσσολογίας*, τ. IIIα-β, Αθήνα (Καστανιώτης).
- Jakobson, R. 1971: *Selected Writings*, the Hague: Mouton.
- Θαβώρης, Αντ. 1958/9: «Η προέλευση του άρθρου «ί» των βορείων νεοελληνικών ιδιωμάτων», *Ελληνικά* 16, 189 – 202.
- Θεοφανοπούλου – Κοντού, Δ. 1989: *Μετασηματιστική Σύνταξη (Από την θεωρία στην πράξη)*, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Καβουκόπουλος, Φ. 1990: «Η δυναμική της γενικής στη Νεοελληνική», *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 10, 265-84.
- Kazazi, K. 1967: «A case of ambiguity in Modern Greek», *Languages and Areas*, Chicago, Illinois.
- Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. 1998: *Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή): Το Όνομα της Νέας Ελληνικής*, τ. Ι., Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. 1999: *Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή): Το Ρήμα της Νέας Ελληνικής*, τ. ΙΙ., Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κλαίρης, Χ. – Μπαμπινιώτης, Γ. 2001: *Γραμματική της Νέας Ελληνικής (Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή): Τα Επιρρηματικά Στοιχεία*, τ. ΙΙ.2, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κοντοσόπουλος, Ν.Γ. 2001: *Διάλεκτοι και Ιδιώματα της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα: Γρηγόρης.
- Labov, W. 1976: *Sociolinguistique*, (trad. Kihm A.), Minuit.
- Labov, W. 1981: «Building on empirical foundations», *Directions in Historical Linguistics*, ΙΙ, Austin, Texas: Univ. of Texas Press.
- Mackridge, P. 2000: *Η Νεοελληνική Γλώσσα*, (μτφ. Πετρόπουλος Κ.Ν.), Αθήνα (Πατάκης).
- Martinet, A. 1955: *Économie des changements phonétiques. Traité de phonologie diachronique*, Paris (Francke).
- Μουστοξύδης, Α. – Κουτλουμουσιανός, Β. 1845: *Υπόμνημα Ιστορικών περι της Νήσου Ίμβρου*, εν Κωνσταντινουπόλει (Κορομηλάς – Πασπάλης).
- Μπαμπινιώτης, Γ. 1980: *Θεωρητική Γλωσσολογία*, Αθήνα.
- Παπαγεωργίου, Σ.Ν. 1994: *Ίμβρος (η Ιστορία ενός Ελληνικού Νησιού)*, Αθήνα (Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων).

- Παπαδόπουλος, Α. 1926: *Γραμματική των Βορείων Ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής*, Αθήνα.
- Saussure, F.de. 1978: *Cours de Linguistic générale*, Paris (Payot).
- Σετάτος, Μ. 1983-4: «Παρατηρήσεις στις πτώσεις της Νέας Ελληνικής», *Γλωσσολογία* 2-3, 69-74.
- Τζιτζιλής, Ν. 2000: «Νεοελληνικές Διάλεκτοι και Νεοελληνική Διαλεκτολογία», *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*, Αθήνα (Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας), 15-22.
- Tsamadou, I. 1984: *Le Genitif en Grec Moderne (Étude de syntaxe et de variation morphosyntaxique)*, Διδ. Διατρ., Paris 7.
- Φάβης, Β. 1951: «Ο δυναμικός τονισμός της Βορείας Ελληνικής και τα αποτελέσματά του», *Αθηνά* 55, 3-18.
- Φόρης, Β. 1956: *Το αρσενικό άρθρο στα βόρεια ιδιώματα*, Θεσσαλονίκη.
- Φραγκουδάκη, Α. 1993: *Γλώσσα και Ιδεολογία*, Αθήνα.
- Χαραλαμπίκης Χρ. 1972: «Το πρόβλημα της ακριβούς αποδόσεως της προφοράς των ιδιωματικών φθόγγων», *Αμάλθεια* 3: 27 – 30.
- Χατζιδάκις, Γ. 1905-7: *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, τ. 1-2, Αθήνα.